

До спеціалізованої Вченої ради
К 64.108.05 Української інженерно-
педагогічної академії
Міністерства освіти і науки України

**Відгук
офіційного опонента
Ареф'євої Олени Володимирівни
на дисертацію Шелест Тетяни Миколаївни
на тему «Формування системи управління інноваційно-орієнтованим
розвитком підприємств»
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами

Діяльність вітчизняних промислових підприємств пов'язана з впливом глобальних та локальних тенденцій активного інноваційного розвитку економіки та суспільства в цілому. Оскільки промисловість є базовою для господарства країни, то вона перша повинна реагувати на можливі зміни тенденцій інноваційно-орієнтованого розвитку, а промислові підприємства повинні формувати сценарії своєї поведінки для будь-якого впливу внутрішнього або зовнішнього середовища. У зв'язку з цим, виникає потреба у формуванні системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств для досягнення бажаних результатів діяльності, підвищення конкурентоспроможності та завоювання нових ринків. Безумовно, проблема актуальна, відповідно, для її вирішення необхідно використовувати методи та інструменти в комплексі для визначення готовності промислових підприємств до розробки і реалізації заходів щодо інноваційно-орієнтованого розвитку промислових підприємств, що є актуальним в сучасних умовах, оскільки враховує нові тенденції, пов'язані з необхідністю проведення

кардинальних перетворень у функціональній сфері діяльності підприємств відповідно до мінливих вимог суспільства.

Враховуючи викладене, обраний напрям дисертаційного дослідження, присвяченого формуванню системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств, є надзвичайно актуальним, має практичне значення для забезпечення економічного зростання промислових підприємств з урахуванням стратегічних орієнтирів та узгоджується із загальною тематикою науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії за темою: «Управління стійким розвитком суб'єктів господарювання в умовах соціально орієнтованої економіки» (номер державної реєстрації 0116U001487, 2016–2018 рр.) та відповідає цілям Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз автореферату та тексту дисертації, а також публікацій Шелест Тетяни Миколаївни дозволяє зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є науково-обґрунтованими і достовірними, містять елементи наукової новизни.

Загальною метою дисертації є наукове обґрунтування теоретико-методичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо впровадження стратегічного контролінгу в систему антикризового управління промисловими підприємствами є наукове обґрунтування теоретико-методичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств, що є підґрунтям для досягнення якісного зростання науково-технічного та соціально-економічного прогресу.

Підтвердженням обґрунтованості основних результатів дисертаційної роботи є те, що в рамках дослідження автором було використано системи загальнонаукових та спеціальних методів: порівняльного аналізу, структурно-декомпозиційного та семантичного аналізу – для конкретизації

таких понять, як «управління», «система», «система управління», «інноваційно-орієнтований розвиток»; логічного, історичного та системного підходів, узагальнення, порівняння, аналізу і синтезу – для аналізу наукових шкіл розвитку теорії інновацій, визначення основних фаз розвитку теорії та практики управління, аналізу зміни парадигми системи управління підприємствами; графічний метод – для узагальнення статистичних даних і наочного відображення одержаних висновків за результатами проведених досліджень; системно-структурного аналізу – для формування теоретико-методичних рекомендацій щодо удосконалення механізму, концептуальних аспектів, стратегії формування сучасної системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств; таксономії – для розрахунку інтегральних показників складових оцінки системи управління промисловими підприємствами; прогнозування – для формування відповідних управлінських рішень щодо інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств; експертних оцінок – для визначення чинників, які впливають на рівень інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств.

Достовірність одержаних результатів ґрунтується на глибокій теоретичній розробці автором досліджуваних питань, критичному узагальненні наукових праць вчених із проблематики формування сучасної системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств.

Структура дисертації обумовлена її метою і являє собою цілісний комплекс послідовних розробок теоретичних положень та організаційно-методичних основ формування сучасної системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств.

Зміст дисертації повною мірою розкриває обрану тему.

У першому розділі – «Теоретико-методичні аспекти формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств» – узагальнено особливості формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств на основі еволюційних наукових підходів, розглянуто активізацію та інтенсивність як основу формування цього процесу; удосконалено методичне підґрунтя формування системи

управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств; проаналізовано міжнародний досвід у предметній площині дослідження.

В роботі визначено, що основним вектором економічного зростання підприємств є активний процес інноваційності, який необхідно впроваджувати як у виробництво, так і в процес управління та споживання. Вирішення питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств неможливе без інноваційно-орієнтованого розвитку, що потребує продукування науково-обґрунтованих теоретико-прикладних положень.

Автором за результатами проведеного аналізу економічної сутності понять «управління», «система», «система управління», «інновації», «розвиток» та «інноваційний розвиток» визначено, що система управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств – це упорядкована сукупність взаємодії елементів, спрямована на безперервний і комплексний процес впровадження нововведень для формування ефективної діяльності в стратегічній перспективі з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, законів розвитку суспільного виробництва, спрямованих на концентрацію, паралельність, адаптивність і ритмічність системи управління підприємствами.

В роботі удосконалено методичні аспекти оцінки системи управління підприємствами, які базуються на взаємозв'язку методів, інструментів і засобах науково-теоретичного та практичного обґрунтування результативних показників, що визначає рівень складності, багатогранності системи управління підприємствами, формує пріоритети та коригує функціонал управлінських рішень щодо інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств.

Автором визначено, що у нових умовах відбуваються зміни парадигм аналізу розвитку людського капіталу; економічний детермінізм змінюється соціально-економічним підходом, який передбачає зростання економіки завдяки розширенню можливостей людини.

Проаналізовано міжнародний досвід формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств.

У другому розділі – «Аналітико-діагностичні основи оцінювання системи управління промислових підприємств» – проаналізовано тенденції інноваційно-орієнтованого розвитку промислових підприємств; запропоновано науково-практичні аспекти оцінювання системи управління промисловими підприємствами; проведено діагностику інноваційно-орієнтованих аспектів розвитку промислових підприємств.

Автором проведено оцінювання системи управління промисловими підприємствами за наступними етапами: підготовчий, інформаційний, аналітичний, дослідницький, рекомендаційний. Визначено, що для забезпечення проведення ефективних змін в системі управління промисловими підприємствами, необхідно фіксувати та контролювати факти порушення, мати мінімально допустиму інерцію для своєчасного прийняття ефективних управлінських рішень відповідно до мінливих умов господарювання.

У третьому розділі – «Удосконалення методичних основ формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств» – запропоновано концептуальні основи формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств, наукові підходи до розробки механізму та стратегію формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств.

Автором на основі проведеного дослідження запропоновано концепцію кластеризації як основу інноваційно-орієнтованого розвитку промислових підприємств для налагодження співпраці між учасниками кластера, що вимагає обов'язкових угод про партнерство між промисловими підприємствами та місцевими органами влади; запровадження соціальної звітності відповідно до міжнародних стандартів, включаючи оцінку участі всіх учасників кластерного об'єднання, спрямованої на запобігання рейдерським заходам (поглинання конкуруючих підприємств) та усуненню корупційних схем; стимулювання розвитку корпоративної етики та кодексів поведінки тощо.

За результатами прогнозних розрахунків інтегральних показників оцінки системи управління промисловими підприємствами на 2020-2025 рр.,

визначено, що більшість з них потребують активного впровадження механізму формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком для підвищення рівня конкурентоспроможності, який запропоновано автором, з урахуванням основного вектору – це людиноцентрованості; де людина відіграє важливу подвійну роль в інноваційно-орієнтованому розвитку промислових підприємств - як споживач (комітент), який формує інноваційний ринковий попит; та розробник (творець), який генерує інноваційні ідеї.

Автором за результатами експертного оцінювання запропоновано стратегію формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств, за застосуванням різних засобів встановлення програми, що зумовлюють різні типи системи управління, а саме: програмне, спостерігаюче, адаптивне й екстремальне, з метою формування позицій на ринку поєднуючи матеріальні й нематеріальні ресурси, ефективне управління, при цьому пріоритет мають елементи інноваційно-інтелектуального капіталу.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна результатів дослідження полягає в розробленні теоретичних і методичних положень щодо формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств. До найбільш важливих результатів, які визначають наукову новизну результатів дослідження, належать такі:

Значний інтерес представляє удосконалений науково-практичний підхід до оцінки системи управління промисловими підприємствами, який включає підготовчий, інформаційний, аналітичний, дослідницький та рекомендаційний етапи Використання даного підходу дозволяє ідентифікувати проблеми завдяки використанню порівняльної організаційно-економічної оцінки й обирати найбільш раціональний варіант, визначати ступінь централізації та децентралізації функцій управління і факторів розвитку, є основою для формування ефективної системи управління

інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств (стор. 97-100).

Важливим науковим результатом є розробка концепції кластеризації як основи інноваційного розвитку промислових підприємств, як, ґрунтується на кластерному об'єднанні, ядром якого є колаборація інвестиційно-орієнтованих проектів. Цей процес характеризується синергізмом (здатністю до взаємного посилення діяльності та створення нових результатів) і дає можливість виокремити пріоритетне значення для вирішення ключових проблем у розвитку основних сегментів кластера; спрямовані на формування інноваційної системи (наука – виробництво – держава) та забезпечує трансформацію нових знань у конкурентоспроможні товари і послуги (стор. 143-145);

В роботі автором запропоновано механізм ефективної системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств, який базується на гіпотезі людиноцентрованості з використанням методів, структурованих у багаторівневі ієрархічні системи. Ґрунтуються на результатах прогнозування, і дає можливість промисловим підприємствам продукувати превентивні управлінські рішення, забезпечуючи їх ефективний розвиток у турбулентних умовах господарювання (стор. 184-186).

На особливу увагу заслуговує стратегія формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств, яка базується на реалізації програмно-стратегічних результатів, визначає альтернативність різних типів системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком промислових підприємств (програмний, спостерігаючий, адаптивний і екстремальний), формує концепцію ресурсів, згідно з якою позиція промислових підприємств на ринку базується на унікальному поєднанні матеріальних і нематеріальних ресурсів та їх ефективному використанні; стратегічний пріоритет мають елементи інноваційно-інтелектуального капіталу. Використання запропонованої стратегії дозволяє зменшити негативний вплив різних форм невизначеності як зовнішнього, так і внутрішнього середовища на основі своєчасної та превентивної реакції на ці зміни (стор. 201-207).

4. Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій

За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць, в тому числі: 8 статей – у наукових фахових виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних; 1 стаття - у зарубіжному виданні, яке включено до міжнародних наукометричних баз; 7 публікацій тез доповідей у збірниках за матеріалами науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,62 ум.-друк. арк., з яких особисто здобувачеві належить 5,86 ум.-друк. арк.

Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержано автором самостійно. З наукових праць, виданих у співавторстві, використано лише ті матеріали, які є результатом особистої роботи здобувача. У публікаціях дисертанта достатньою мірою розкрито основний зміст дисертації, висвітлено новизну наукових результатів. Публікації відповідають вимогам МОН України до наукових статей, в них визначено наукові задачі, методи їх вирішення й описано наукові результати.

5. Важливість одержаних здобувачем результатів для науки і практики

У роботі досліджено, розроблено й обґрунтовано теоретико-методичні основи та концептуальні положення, які визначають напрями формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств. Теоретична цінність одержаних результатів дослідження полягає у вирішенні актуальної задачі з формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що пропозиції та рекомендації, сформульовані як результати дослідження, дозволяють формувати системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств. найважливіші теоретико-методичні та прикладні положення дисертації доведені до рівня конкретних пропозицій і методичних

розробок стосовно формування інноваційно-орієнтованої системи управління промисловими підприємствами та впроваджені в роботу ТОВ «ПРАВЕКС ГРУП» (довідка про впровадження № 45/1 від 20.05.2021 р.); ТОВ «Харківтрансмашпроект» (довідка про впровадження № 135/С-1 від 25.05.2021 р.); Виконавчого комітету Харківської міської ради (довідка про впровадження № 08-73/2135/2-21 від 15.04.2021 р.); Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 01-25/3388 від 25.06.2021 р.).

Результати дослідження використовуються в Українській інженерно-педагогічній академії при підготовці фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 015.24 «Професійна освіта (Економіка)» при викладанні дисциплін «Інноваційний розвиток підприємства», «Управління ресурсами» та «Конкурентоспроможність підприємств» (довідка про впровадження № 106-5707 від 18.16.2021 р.).

6. Стиль та мова викладення результатів дослідження

Дисертаційна робота Шелест Т. М. на тему «Формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств» характеризується науковим стилем викладання. Розділи та підрозділи дисертації представлено у логічному зв'язку і послідовності. Викладені результати в повній мірі обґрунтовані та аргументовані. Зміст дисертації відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Слід відзначити достатньо високий рівень теоретичних та прикладних досліджень виконаних в роботі Шелест Т. М., але все ж таки мають місце деякі недоліки та дискусійні питання. Основні з них зводяться до такого:

1. В роботі на рис. 1.3 (стор. 34) наведено фактори, які стимулюють та гальмують інноваційно-орієнтований розвиток підприємств, доцільно було

б, з нашої точки зору, більш детально розкрити, хто саме впливає на процес стимулювання або гальмування розвитку (промислові підприємства, держава, стейхолдери, суспільство тощо) з метою врахування цих впливів при стратегічному плануванні.

2. Автор на рис. 1.6 (стор. 45-47) розглядає основні фази розвитку теорії та практики управління, та стверджує, що ефективна система управління є невід'ємною частиною ведення бізнесу та залежить від економічної та політичної ситуації в країні, а також культурного, морального та соціального середовища, доцільно було б, на нашу думку, більш детально розкрити вплив перелічених факторів на інноваційно-орієнтований розвиток підприємств в сучасних умовах, що було б підґрунтям до формування ефективних управлінських рішень.

3. Автор в роботі розглядає питання зміни парадигми системи управління підприємствами (рис. 1.11, стор. 51-52), а саме відзначає, що зміна пріоритетів призвела до популяризації стилю участі керівництва, тобто на основі залучення працівників до процесу управління. На нашу думку, необхідно було б більш детально проаналізувати як саме такі зміни будуть впливати на процес управління, та яким чином це позначиться на системі мотивації працівників.

4. У параграфі 1.3 на стор. 58 автор розглядає процес формування системи управління підприємствами (рис. 1.14), де виокремлює окремими блоками «інформацію». На нашу думку, необхідно було б детально розглянути яка саме інформація впливає на цей процес, який ступінь впливу має та яким чином підприємства можуть перевірити достовірність існуючої інформації, щоб зробити своєчасні та оптимальні рішення щодо адаптації, вдосконалення та подальшого розвитку компонентів системи управління підприємством

5. В дисертаційній роботі автор розглядає міжнародний досвід інноваційно-орієнтованого розвитку та виокремлює на стор. 73, що у сучасному світі існує тісний взаємозв'язок між зміною соціальної ролі знань та трансформацією соціальної структури, що призводить до появи інноваційно-креативних працівників, які приймають активну участь у

виробництві та генерації знань. Для ефективного розвитку інноваційного людського капіталу необхідна постійна інвестиційна платформа як умова його нормального відтворення. На нашу думку, необхідно було б більш детально розкрити, хто повинен приймати участь у формуванні та розвитку даної інвестиційної платформи для розвитку людського капіталу.

6. Автором у роботі було проведено оцінку системи управління промисловими підприємствами за наступними показниками: фінансово-економічного забезпечення; кадрово-перспективного забезпечення; управлінсько-результативного забезпечення; організаційно-виробничого забезпечення та інформаційно-аналітичного забезпечення. З нашої точки зору, доцільно було б більш детально аргументувати в дисертації, чому саме обрано таку сукупність (параграф 2.2, стор. 102, рис. 2.9).

7. Автор в параграфі 3.1 (стор.132-147) розглядає питання процесу кластеризації та проводить кластерний аналіз, з нашої точки зору, не зовсім зрозуміло, чи існують в Україні умови для створення кластерів, яким чином та на яких умовах промислові підприємства можуть об'єднуватися у кластери, та чи повинна держава мотивувати і контролювати цей процес.

8. В дисертації автором проведено експертну оцінку та визначено ступінь впливу системи управління промисловими підприємствами на рівень формування їх інноваційно-орієнтованого розвитку (стор. 194-200), а саме з'ясовано, що показники фінансово-економічного та кадрово-перспективного забезпечення мають найбільший ступінь впливу. З нашої точки зору, доцільно було б більш конкретно розкрити, яким чином ці показники впливають на інноваційно-орієнтований розвиток промислових підприємств та як це допоможе в мінливих умовах своєчасно реагувати на виникаючі проблеми.

8. Відповідність роботи встановленим вимогам до кандидатських дисертацій

Дисертаційна робота Шелест Тетяни Миколаївни на тему «Формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком

підприємств» виконана на високому науковому рівні, є закінченою науково-дослідною роботою, містить нові підходи щодо формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств.

Враховуючи практичну значимість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також значну теоретико-методичну цінність сформульованих положень і висновків роботи, можна стверджувати, що дослідження Шелест Тетяни Миколаївни на тему: «Формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств» за своїм змістом відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами). Саме тому, вважаю, що Шелест Тетяна Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:
завідувач кафедри економіки
повітряного транспорту
Національного авіаційного
університету
МОН України,
доктор економічних наук, професор

Олена АРЕФ'ЄВА



Олена АРЕФ'ЄВА
засвідчую
Вчений секретар
Національного авіаційного університету

Спеціалізована вчена рада К 64.108.05
Українська інженерно-педагогічна академія
Вх. № 106/10-41
"02" 09 2011 р.

В.О. уч. секр. спеціалізованої
вченої ради К 64.108.05
Дудніва Т.Е.